

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на Албена Пламенова Миланова, асистент и задочен докторант към катедра Нова и съвременна история в Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, на тема *„Англо-холандските отношения през втората половина на XVII в. (1652-1702)“*

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

от доц. д-р Росица Ташева, преподавател в Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, катедра Нова и съвременна история

Избраната тема на дисертационния труд е интересна и научно значима, тъй като засяга такива основни процеси и явления, характерни за европейското Ранно ново време, като зараждането на модерните икономически и финансови структури, търговското и колониалното съперничество между държавите, ускоряването на дипломатическите контакти между тях както и на взаимните влияния в различни сфери, промяната в характера на военните конфликти, възникването на нови форми на организация на държавната власт. Тази богата съвкупност от разнообразни и сложни проблеми се осветлява чрез конкретния обект на дисертационното изследване, а именно отношенията и взаимодействията между двете най-големи икономически сили през седемнадесетото столетие в Европа - Англия и Обединените провинции. Дисертантката е предложила многостранно и изчерпателно проучване за англо-холандските отношения, проследявайки ги детайлно в най-сложната и динамичната им фаза – втората половина на XVII век, когато от конкурентни и агресивно настроени една спрямо друга страни, Англия и Холандската република се превръщат в сътрудничащи си държави, тясно обвързани в политически, икономически и финансов аспект.

Дисертационният труд е разработен в обем от 268 стандартни машинописни страници и се характеризира с добре изградена, ясна и логична структура. Съдържанието включва увод, историографски обзор, три глави, разделени на параграфи, заключение, използвана литература и

два броя приложения. Проблемно-хронологичният подход в изложението съответства на специфичните особености на разглежданата проблематика. Обхватът на темата, организацията на текста, външното му оформяне както и равнището на предложените анализи напълно отговарят на изискванията за научната степен „Доктор“.

Дисертацията е написана върху основата на широк кръг източници. Издирени, включени и анализирани са както официални документи, важни за проучването на англо-холандските взаимоотношения – парламентарни дебати в английската Камара на общините и холандските Провинциални щати, посланически доклади и обзори, текстове на договори, така също и множество документи от частен характер – дневници, кореспонденции, спомени на политически лидери и други участници в събитията. Много положително впечатление прави използването и позоваването в цялата работа на богатата памфлетна литература от епохата. От дисертацията личи отличното познаване не само на първичната изворовата база за изучаването на отношенията между Англия и Обединените провинции, но и на значителната научна литература, свързана с третираните проблеми. Макар и относително слабо засегната в българската историопис, най-вече в цитираните в дисертационната разработка (с. 22 и 252) трудове на проф. Андрей Пантев и проф. Борислав Гаврилов, темата за англо-холандските отношения в ранното ново време е обект на значително внимание от страна на английскоезични и холандски автори. Разглеждана в световен мащаб, историографията по отделните проблеми, засегнати в дисертационния труд, е обилна и се отличава с голямо многообразие в тезите и възгледите на историци от различни поколения, които предлагат свои, понякога противоположни тълкувания на събитията и процесите. Дисертантката е успяла да се ориентира в това много богато историографско наследство, да изработи и защити собствена позиция по разглежданите от нея въпроси. Както в умело изготвения критичен *Историографски обзор* (с. 8-25), така и в цялата работа нейното отношение и добре аргументирано мнение присъства постоянно.

В увода на дисертацията (с. 3-7) Албена Миланова прецизно формулира целите, които си е поставила: да вземе критично отношение към традиционните историографски интерпретации на причините, довели до избухването на трите англо-холандски войни; да постави в нова светлина икономическите фактори, повлияли процеса на вземане на политически решения в Англия и Холандската република; да даде нова интерпретация на Славната революция в Англия, разглеждайки я не като холандска инвазия, а като англо-холандска инициатива за свалянето на Джеймс II. Добре открити са и конкретните изследователски задачи за постигане на дефинираните цели. В тази част на работата дисертантката убедително защитава предложените от нея хронологични рамки на изследването, разграничавайки се от традиционно възприетия подход да се третира проблемът за англо-холандските отношения във втората половина на XVII век най-вече през призмата и в периода на англо-холандските войни през 1652-1674 г. и/или в периода на Славната революция през 1688-1689 г. За горна граница Албена Миланова е посочила 1702 г. - края на управлението на холандския щатхалтер Вилем в качеството му на английски монарх с титлата Уилям III. Направеното разширение на обичайно разглежданите за седемнадесетото столетие периоди в англо-холандските отношения, е напълно оправдано за изследователските цели, които си е поставила дисертантката, защото то именно ѝ е дало възможност да развие изчерпателно своята тема, като проследи цялата поредица от дълбоки политически и икономически промени, настъпили в края на XVII век в Англия под холандско влияние. Значимостта на тези промени личи от обстоятелството, че те трайно бележат поведението на Англия както в сферата на междудържавните отношения, така и в икономически план, и силно допринасят за утвърждаването ѝ като водеща световна сила в следващото столетие.

Първата глава на дисертацията *Англо-холандските връзки до средата на XVII в. Едно необходимо предисловие* (с. 26-88) има въвеждащ характер. Нейната цел, както дисертантката сама отбелязва в своя автореферат (с. 10), е да спомогне за изясняване на причините за англо-

холандските конфликти във втората половина на века. Тази цел безспорно е постигната. Реализирано е обаче и нещо повече, а именно изследвани и представени са, напълно уместно с оглед темата на дисертацията, разнообразните форми на контакти и взаимодействия между англичани и холандци, които стават интензивни към средата на XVI век и се развиват в много сфери - религия, миграция, икономика, дипломация. Главният акцент все пак пада върху ескалиращото напрежение, което възниква между Англия и Обединените провинции като водещи търговски сили, и съревнованието, което те започват, за контрол върху глобалната търговия. Проучени и детайлно проследени са също промените в англо-холандските отношения, настъпили в резултат на Английската гражданска война в средата на XVII век. Въпреки че тази въстъпителна част на дисертацията е предложена в обем, който надхвърля очаквания от едно обикновено въведение към основната проблематика, тя заслужава висока оценка заради дълбочината на направените анализи и богатството на представената картина на разнообразни контакти и отношения между двете съседни нации.

Втората глава *Клопките на меркантилизма. Англия и Обединените провинции в епохата на търговските войни* (с. 89-190) е най-голяма по обем и особено значима, защото тук намират отговор едни от най-важните изследователски въпроси в дисертационния труд. Албена Миланова предлага подробен анализ на причините, протичането и последиците от трите военни конфликта между Англия и Обединените провинции. Тя убедително показва, че традиционно изтъкваното икономическо съперничество между двете държави далеч не е единственият и не винаги е определящият фактор за въоръжените конфликти между тях. Дисертантката детайлно проучва действието и на други важни фактори, свързани с религията, политическите процеси, които протичат в двете държави, доминиращата в тях идеология, пропагандата в печата, ролята на дипломатите и най-после намесата на една нова могъща сила в сложната дипломатическа игра и войната – Франция в годините на управление на Луи XIV. Албена Миланова конструира наситен

наратив, в който поставя англо-холандските отношения в контекста на много широк кръг проблеми от епохата, сред които особен интерес будят политическите и религиозните дебати.

Третата глава на дисертацията *„Славната революция” и началото на англо-холандската политическа симбиоза* (с. 191-232) представя кулминацията и развързката в сложните англо-холандски отношения през XVII век. В тази част Албена Миланова правилно отделя специално внимание на причините за Славната революция в Англия и подчертава често пренебрегваната от изследователите холандска роля в събитията от 1688 г. Върху основата на значителен доказателствен материал дисертантката налага извода, че Славната революция следва да бъде интерпретирана, от една страна, като реакция на англичаните срещу реформената програма на Джеймс II, целяща възраждането на католицизма и учредяването на абсолютна монархия по френски модел, а от друга страна, като израз на стремежа на холандците да защитят своите интереси, заплашени от агресивната политика на Луи XIV. Важна и добре обоснована е направената оценка за настъпилата промяна в Англия през 1688-1689 г. като начало на „първата модерна революция”, в резултат на която в края на XVII век английската държава бързо се модернизира. В Англия не само е утвърдена парламентарната система на управление, но са изградени и модерни военни и бюрократични структури, както и ефективна финансова и данъчна система. Дисертантката показва, че успехите на модернизацията до голяма степен се дължат на обединените усилия на англичаните и холандците в годините след Славната революция.

Заклучението на дисертацията съдържа обобщение, изложено по подходящ начин, на основните изводи. Библиографията (извори и научна литература) е представена на 15 страници (с. 249-263) и вярно отразява използваните източници. Албена Миланова е включила в работата си и две кратки приложения, изготвени с цел да улеснят възприемането на текста: списък на памфлети от XVII век, свързани с англо-холандските

отношения, и списък на английските дипломатически представители в Обединените провинции.

Научните приноси на дисертационния труд са както от фактологичен, така и от концептуален характер. Направеното изследване обхваща дълъг времеви период - повече от столетие (от края на XVI до началото на XVIII в.), и се простира в много широк географски ареал (от Ню Йорк на запад до Молукските острови на изток). Събрана, обработена и систематизирана е огромна по обем подробна и разностранна информация, приложена за изясняването на темата. Стремещът на дисертантката е бил да разгледа колкото е възможно по-широк кръг от проблеми и фактори, които пряко или косвено са повлияли на англо-холандските отношения. В тази връзка тя представя и обяснява редица въпроси, свързани с икономиката, религията, политическите идеологии, морското право и морските битки; откроява ролята на историческите личности, показва тяхното въздействие върху развитието на събитията. Специално внимание искам да обърна на обилното използване на памфлетните дебати в цялата дисертация. Чрез памфлетната литература Албена Миланова фактически извежда на преден план изключително интересния проблем за наличието, ролята и значението на общественото мнение през XVII век. Очевидно политически информираното обществено мнение в разглеждания ранен период на новото време не е много широко, тъй като с външна политика се занимават предимно представители на аристократичния елит. Но чрез памфлетите в дисертацията е показано, че по време на кризи както англичаните, така и холандците постепенно започват да формират и изразяват своя национална политическа култура, като определят националната си идентичност било чрез протестантството, било чрез конкретна политическа идеология – монархическа или републиканска. Друга важна заслуга на дисертантката е умелото представяне на контекста на международната политика и зараждащите се системи от съюзи през XVII век. Засегнат, макар и не подробно развит, е и проблемът за културните влияния и взаимодействия между англичаните и холандците. В увода на дисертацията културната проблематика не е

посочена като самостоятелна изследователска задача, но тя е намерила отражение на много места в работата.

Многоплановият и мащабен характер на изследването е позволил на Албена Миланова да предложи нови обяснения за ключовите моменти в развитието на англо-холандските отношения, които се различават от някои доминиращи в историографията тези. Това се отнася до изясняването както на причините и последиците от войните между Англия и Обединените провинции, така и на едно от най-важните събития в английската и холандската история - Славната революция. Дисертантката предлага обяснения, които са по-сложни, по-пълни, отчитат действието на повече сили и фактори, отколкото са били изразявани в различни други научни проучвания. Тя се отнася критично към авторите, с които работи, ясно откроява своята изследователска позиция, което също формира един от важните научни приноси на дисертационната разработка.

Дисертацията е предложена в много добър академичен стил. Езикът на изложението е научно точен, логичен и в същото време богат и раздвижен.

Авторефератът вярно отразява основното съдържание на дисертацията и най-важните ѝ приноси; коректно са посочени и публикациите на автора по темата, които като брой и съдържание надвишават изискванията. Много положително е това, че основната част на дисертационния труд вече е публикувана освен в представените научни статии, още и най-вече в съвместната книга на проф. Борислав Гаврилов и Албена Миланова „Между Марс и Меркурий. Англия и Холандия през Златния век (1579-1702)“, издадена през 2014 г. от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

Нямам критични бележки по съдържанието на рецензирания труд. Дисертацията представя Албена Миланова като много добре подготвен, изграден изследовател с впечатляваща осведоменост по широк кръг въпроси от историята на Ранното ново време. Много компетентно написана, интересна и с голяма познавателна стойност, тя несъмнено обогатява българската историческа наука. Към това ще добавя и

отличните впечатления, които имам от работата на Албена Миланова като млад преподавател, асистент по Нова история към Катедрата по Нова и съвременна история в Исторически факултет на Софийския университет.

В заключение убедено заявявам, че представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен на високо научно равнище и доказва професионалните знания и умения на своя автор. На това основание препоръчвам на почитаемите членове на Научното жури да присъдят образователната и научна степен „Доктор” на Албена Пламенова Миланова.

София
11.06.2015

Подпис:.....
(доц. д-р Росица Ташева)